

Carl Goos.

Født d. 3dje Januar 1835, død d. 20de December 1917.

Af Eyvind Olrik.

Med Goos er ikke blot den danske Retsvidenskabs Nestor gaaet bort, men ogsaa den Mand, der mere end nogen anden Enkeltmand har givet den danske Strafferet sit Præg gennem de sidste halvhundrede Aar. Kaldet i en ganske ung Alder til Københavns Universitet som Lærer i Strafferet og almindelig Retslære fik han en Arbejdsdag, der ikke blot i sin Længde var usædvanlig, men spændte over en Række af Omraader og paa det vigtigste af disse lod ham naa det udmærkede. For Goos selv var dette Arbejde en Kilde til indre Tilfredshed, men ogsaa til en stadig voksende Anseelse og Myndighed.

Ved sin Død var Goos Excellence, Storkorsridder, dekoreret med Fortjenstmedaillen i Guld, extraordinær Højesteretsassessor, Dr. juris honoris causa ved Upsala, Kristiania og Københavns Universiteter, Medlem af det danske Videnskaberne Selskab og af flere udenlandske videnskabelige Selskaber; han var gennem en Menneskealder Lærer ved Universitetet (1861—1891), en Tid lang Overinspektør for Fængselsvæsenet (1884—1891 og 1894—1900), to Gange Minister (Kultusminister 1891—94, Justitsminister 1900—1901), Medlem af Rigsdagens 2det Kammer 1880—1884, kongevalgt Medlem af dens 1ste Kammer siden 1885 og dette Kammers Formand 1910—1913, fremdeles Medlem af og Sjælen i en Række Kommissioner, hvoriblandt kun skal næv-

nes Proceskommissionen af 1868, for hvilken han udarbejdede Udkastet til Lov om Strafferetsplejen, og Straffelovskommissionen af 1905, hvis Betænkning (1912) i alt væsentligt er hans Værk. Han havde dertil endnu en Række administrative Stillinger, saaledes ved sin Dod de ledende Stillinger i Døvstumme- og Blindeforsorgen.

Som det allerede heraf vil ses, var det ikke blot Æresbevisninger, der blev Goos til Del, men ogsaa Arbejde, der læssedes paa hans Skuldre. Selv kendte han sikkert ingen anden Form for at leve end Arbejde. Da han i en Alder af 77 Aar havde afgivet Straffelovskommissionens Betænkning, var hans Tanke kun nyt Arbejde. Til dette Tidsskrift, som han fulgte med varm Interesse, skrev han som Indledningsartikel sin Afhandling om Tilvæksten af Straffebud i Straffelovsudkastet (1913), og som sin nærmeste Opgave derefter saa han at udfylde det, han kaldte Hullet i Strafferetten, nemlig de Afsnit af Strafferettens almindelige Del, som han endnu ikke havde naaet at give den endelige, til Udgivelse færdige Behandling. Som en Prove paa dette Arbejde foreligger hans Arbejde i Juridisk Tidsskrift 1915: Om Grænsen mellem fuldbyrdet Forbrydelse og Forsøg paa Forbrydelse.

Men Livet igennem blev der kaldt paa Goos fra mange andre Sider end den videnskabelige, og altid var han redebon. I Virkeligheden var det noget af en Misbrug overfor en Mand, hvis Kald laa andetsteds. Goos var utvivlsomt en velbegavet og arbejdsom Administrator, hvor han satles; men paa dette Omraade kunde en anden have gjort Fyldest, og hvis det var et økonomisk Hensyn, der til Dels her gjorde sig gældende, er det nærmest en Skam for Landet, at dette skulde spille nogen Rolle overfor en paa sit egenlige Felt saa fremragende Mand som Goos. Noget af en Forsyndelse var det ogsaa, at Goos blev gjort til Politiker. Firsernes og Halvfemsernes Forfatningskampe kunde ikke lade hans Evner komme til deres Ret, og tillige savnede Goos baade den Fasthed og den Smidighed, der kræves for at naa frem i det politiske Intrigespil. Hans Fremtræden og hans Fore-

drag var præget af en vis Tunghed; hvor han skulde være smidig, blev han ubehjælpssom, tør og næsten kejtet, og hvor han stod fast, kunde han udarte til Stædighed, — saaledes som det f. Eks. var Tilfældet, da han som Justitsminister vægrede sig ved at forelægge den nugældende Lov om Behandling af forbryderske og forsømte Born og i Stedet gjorde et dødfødt Forsøg med et af ham selv udarbejdet Lovforslag, der udelukkende hvilede paa et Selvhjælpsprincip, som ikke kunde slaa til. Alligevel siger det sig selv, at Evner som Goos's maatte komme til fortrinlig Nytte paa Rigsdagen. Han repræsenterede en juridisk Indsigt, som bittert vil savnes, og hans Arbejde i Udvalgene var noget af en Borgen for, at den enkelte Lov fik en velovervejet Affattelse og afstemtes med hele den øvrige Retstilstand. Ja, hans Uegennyttighed gik saa vidt, at han ikke sjældent affattede Ændringsforslagene for Modpartiet, naar dette ikke selv formaaede at give dem en adækvat Form. Der er de Love, som efter hans Behandling kun meget lidt lignede det Forslag, der var fremsat for Rigsdagen, og i saadanne Tilfælde bøjede alle sig for Resultatet, naar Arbejdet forelaa fra hans Haand. Den midlertidige Straffelov af 1905 var saaledes Resultatet af Goos's Arbejde med et i sig selv umuligt og i høj Grad udæskende Forslag, der var forelagt af den daværende Justitsminister. At den endelige Vedtagelse af Retsplejelovene i 1916 i første Række skyldtes Goos's Arbejde, skal her kun lige nævnes; hans Arbejde i saa Henseende var et Vidnesbyrd om Troskab mod hans Ungdoms Idealer.

Naar Goos saaledes paa mange Maader droges bort fra det Felt, hvor han kunde præstere det udmærkede, bør det dog med Taknemlighed fremhæves, at hans Arbejdskraft og Arbejdslyst var saa stor, at det alligevel blev en lang Række af juridiske Værker, der gennem Aarene udgik fra hans Værksted. Ved hans Overtagelse af Strafferetten var det endnu den filosofiske Opfattelse af denne, der var bestemmende; saaledes var Tidens Aand, og i den Aand havde hans Forgænger *F. C. Bornemann* arbejdet. Goos havde paa

den omfattende Udenlandsrejse, som han foretog umiddelbart før han kaldtes til Universitetet, bl. a. ogsaa drevet filosofiske Studier, — selv nævner han med Taknemlighed *John Stuart Mill* som den Tænker, hvem han skyldte det varigste Udbytte af Rejsen *). Goos's første Indsats i Universitetslærergerningen blev da nærmest af retsfilosofisk Art, — men den bundede i Modsetning til Bornemanns Behandling mindre i Abstraktioner og langt mere i Indtrængen til de reale Livsforhold, hvormed Straffeloven beskæftiger sig. Paa dette Grundlag var ogsaa Goos's meget omtalte Straffeteori bygget op. Tugten til Lydighed mod Loven har ligesaa lidt som nogen anden enkelt Straffeteori kunnet optage hele Straffens Begrundelse i sig, — dertil er Straffen for mangeartet i sit Udspring og i sine Virkninger, og Vanskelighederne ved dens Afgrænsning overfor andre Repressionsformer gør Billedet endnu mere broget. Men denne Teori samlede dog sikkert paa en prægnant Maade en Række af de betydningsfuldeste Sider af Straffen, og man maatte i og for sig beklage den haarde Fremfærd, Goos senere i 2det Bind af Den almindelige Retslære viste overfor sin egen Skabning. I de første Aartier af Goos's Virksomhed var den retsfilosofiske Tendens den fremtrædende, saaledes baade i de to Bind af Strafferettens almindelige Del (1875 og 1878) og i Forelæsningerne over den almindelige Retslære (1885—1892). Men ved Siden af denne af Samtiden højt vurderede Retning traadte efterhaanden ogsaa en anden frem: en indtrængende Vurdering af det givne Lovstof og en Evne til selv at yde et værdifuldt lovgivningsteknisk Arbejde. Det sidste viste sig i Goos's Udkast til Lov om Strafferetsplejen (1875), hvortil ogsaa knytter sig hans Afhandling om Nævningeinstitutionen (1876), det første røbede sig allerede adskillige Steder i de tidligere udgivne Arbejder og kom særlig frem, da Goos i 1880'erne helligede Strafferettens specielle Del en indgaaende Behandling. Der var allerede da en dobbelt Islæt i

*) Goos's Selvbiografi i Københavns Universitets Festskrift November 1915, S. 67.

Goos's videnskabelige Gerning, og den skulde træde yderligere frem i den følgende Tid.

I 1891 tog Goos ved sin Udnævnelse til Kultusminister Afsked med Universitetsgerningen, men — som han i sit Livs Aften selv med Stoltthed kunde fremhæve — han havde ikke dermed taget Afsked med Retsvidenskaben *). I Aarene 1895—96 udkom hans endelige Behandling af den danske Strafferets specielle Del, hvis 3 Bind i lige Grad er præget af hans ejendommelige systematiske Sans og af en dyb og forstaaende Indtrængen i Lovbudenes Ord og i Domstolenes Praksis. Hertil føjede han i 1899 Fremstillingen af den nordiske Strafferets specielle Del, den almindelige Del var udkommen i 1882, begge som Led i Nordisk Retsencyklopædi. Med kærlig og dyb Forstaaelse dvælede han i de to Bind om Anders Sandøe Ørsted (1904—06) ved dennes Betydning for de Discipliner, der havde været Goos's egne under hans Universitetsarbejde. Endelig prægede han som nævnt i Straffelovskommissionen af 1905 dennes Udkast (1912) med sin Aand, der dog maaske her i flere Henseender var baaren af mindre kritisk Prøvelse end ellers sædvanligt for ham *).

Goos's usædvanlige videnskabelige Fortjenester har før kun tre Aar siden i Anledning af hans 80-Aars Fødselsdag netop i dette Tidsskrift fundet en indgaaende Omtale fra de mest kompetente Sider indenfor alle de tre nordiske Lande. I disse Mindeord skal jeg derfor vel vogte mig for at forsøge nogen samlet kritisk Vurdering af Goos's videnskabelige Standpunkt, men kun til Slut søge kort at skitsere hans Betydning for Samtid og nærmeste Fremtid.

Som Universitetslærer havde Goos egenlig ikke det, der bringer i direkte og inderlig Rapport til de studerende. De, der har deltaget i hans Skriveøvelser, har vel — i hvert Fald forsaavidt de selv lagde et Arbejde ind i Besvarelsen af Op-

*) Anf. Selvbiografi, S. 71.

**) En fuldstændig Goos-Bibliografi affattet af Frantz Dahl findes i Ugeskrift for Retsvæsen 1915 B, S. 24 ff.

gaverne — kun rosende Udtalelser om Goos's tankevækkende Paavirkning. Men *F o r e l æ s n i n g e n* var dog endnu den for ham typiske Meddelelsesform. Formen faldt ham derhos aldrig let, og Tankerigdommen hos ham selv i Forbindelse med den logisk stringente, men ret indviklede Fremstilling maatte stille meget betydelige Krav til hans Tilhørere. Dertil var selve det mundtlige Foredrag tungt og ikke altid egnet til gennem Betoningen at lade det, hvorpaa han selv lagde den største Vægt, træde klarest frem. Resultatet blev derfor hyppigt, at kun de flinkeste virkelig tilregnede sig hans Tanker, medens Flertallet nøjedes med et mere elementært Kendskab til Terminologien, hvormed man turde haabe at komme nogenlunde gennem hans i og for sig lemfældige Eksamination ved den juridiske Embedseksamen. Blev det saaledes kun en mindre Kreds, der modtog en afgørende Paavirkning fra Goos's Side, betød for disse hans videnskabelige Arbejde saa meget desto mere. Det var ham, der bragte den høje Luft ind i det juridiske Studium og lod Eleven se Sammenhængen ikke blot indenfor de juridiske Foreteelsers Kreds, men ogsaa mellem Retsvidenskaben, de sociale Forhold og Etilken, — dog atter her mindre gennem personlig Berøring med Læreren end gennem den dybe Respekt for den ophøjede Lære. Paavirkningen fandt Sted saa at sige ad boglig Vej, og deri ligger sikkert en Del af Forklaringen til, at Goos, dør i en Menneskealder førte hundreder gennem det juridiske Studium og frugtbart paavirkede ikke faa af disse, aldrig selv stiftede Skole. Men de flinkeste af hans Elever lærte af ham en Tænkning i Sammenhæng, der blev dem en Hjælp i Livet, og som fulgte selv dem, der sagde sig løs fra en Del af de Tanker, der først havde aabnet dem Adgang til Retsvidenskabens Sferer.

I sin Universitetstid stod Goos først og fremmest som den store Syntetiker. Hans System kunde kritiseres i Enkeltheder, men imponerede i sin Helstøbthed: en Gigant, der taarnede Pelion oven paa Ossa og tumlede med de største Fjældblokke, ubekymret om en enkelt Sten ikke kom til at ligge fast, indtil Bygningen stod der, storstilet og tankevæk-

kende, præget af sin Mesters hele skabende Aand. Men denne Tænkning i grandiose Former forenedes hos Goos, som det efterhaanden viste sig mere og mere, med en sjælden Respekt, ja en fin Sans for og en indtrængende Forstaaelse af Detaillen, saaledes at han gennem et myreflittigt Arbejde paa Grundlag af en minutios og trofast Gennemgang af den omfattende Detaillovgivning, som ikke mindst den danske Straffelovgivning rummer, atter samlede, sammenlignede, leddelte og sondrede. Mer end noget andet vidner hans tre Bind Strafferettens specielle Del om Dybden af dette Arbejde, hvor — vistnok paa en Tid, da saadant endnu var ukendt — navnlig ogsaa hele den omfattende Domspraksis har faaet en Gennemgang og er medoptaget i hele Undersøgelsen paa en Maade, der kan staa som Forbillede.

Som Aarene gik, maatte der melde sig ny Spørgsmaal for Goos. Hans Viden var for omfattende, hans Indtrængen for dyb, til at han ikke efter en Menneskealders Forløb skulde se, at den filosofiske Retsopfattelse, til hvilken han var gaaet ind, ikke slog til overfor de Tanker, hvormed en ny Tid meldte sig. Han forstod, at her ikke kunde være Tale om en Affærdigelse, men maatte kræves en kritisk Vurdering. Uden selv at være med til at skabe den eller de Bevægelser, for hvilke den internationale Kriminalistforening blev Organ, stræbte han at stille sig i et saa velvilligt Forhold til Foreningen — i hvilken han efter Stifternes Opfordring selv indtraadte — som det kunde forenes med de Bæner for Strafferetten, han med saa stor Dygtighed havde afstukket. Det blev i en Afhandling i dette Tidsskrifts Forgænger, at han tog de ny Tanker op til kritisk Vurdering *). Den delvise Tilslutning, men ogsaa den kritiske Afstandtagen, som præger denne Afhandling, stod han egenlig ved hele sit Liv igennem, og navnlig kan det ikke med nogen

*) Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen og praktisk Strafferet XIII Bd. (1890), S. 65 ff. Talende er ogsaa det Brev fra Goos til v. Liszt, dat. 3. Febr. 1889, som v. Liszt offentliggjorde i Festband anlässlich des 25. jährigen Bestehens der Internationalen Kriminalistischen Vereinigung (Mitteilungen der Intern. Krim. Verein. XXI. Bd. 1914, S. 15).

Føje siges, at Straffelovsudkastet af 1912 skulde repræsentere reaktionære Tendenser i Forhold til hans tidligere Udtalelser. Snarere maa man vel undre sig over, at dette Udcast paa adskillige Punkter stiller sig saa imødekommende overfor en ny Tids Krav, som Tilfældet er.

Goos's Stilling til den internationale kriminalistiske Forening, der her vælges som det mest typiske Udtryk for de sidste 20—30 Aars Reformbestræbelser indenfor Strafferetten, er bestemt gennem nogle af de Egenskaber, der dybest præger hans videnskabelige Virksomhed. Medens han er i Besiddelse af stor Evne til at uddybe de Tanker, der i store Træk falder indenfor de Retninger, hvori hans Opfattelse gaar, er han i langt ringere Grad i Stand til en forstaaende Optagelse af noget fra de Sider, hvis Udgangspunkter og Tankeretninger divergerer fra hans. Derfor gaar han ud paa først og fremmest at finde, hvor den Tankeretning, Foreningen er inde paa, bunder i Betragtninger, der ikke har været en tidligere Tid fremmed, om end de er traadt mindre bevidst og krævende frem. Saaledes naar han til en vis Forligelse med det sociologiske Synspunkt, ti det er kun en skarpere accentueret Form for det kriminalpolitiske Moment, som ingen Formaaalsstraf ganske kan fornægte. Der kan derfor meget vel være at tage Hensyn til de antropologiske og sociologiske Forskningers Resultater. Men ligesom man maa vogte sig for at bygge paa Hypoteser som fastslaaede Kendsgerninger, saaledes maa der tages bestemt Afstand, hvis hint Synspunkt gøres til eneraadende, ti dermed vilde man ophæve den Begrænsning af Statens Magt, der er den normale Persons Ret, og man vilde udlette Forskellen mellem Straf og de Sikkerhedsforanstaltninger, der kan træffes overfor utilregnelige. I Virkeligheden rammer Goos's Betragtning her i Centrum, og den Modsætning, han fremhæver, har endnu ingen Lov og intet Lovudkast kunnet eller villet kuldkaste, selv om Sikkerhedsforanstaltningerne baade efter Art og Omraade har bredt sig. Svagere staar Goos, naar han gennemgaar de mere specielle Punkter i Kriminalistforeningens Program og f. Eks. overfor Spørgsmaalet

om Forholdsregler overfor Forbrydere, der har vist sig uforbederlige, føler sig tilfredsstillet ved at henvise til, at Lovgiveren ligeoverfor tilregnelige Personer er nødt til at regne med den Forudsætning, at de er »forbederlige«. Men en Mulighed for Forstaaelse, der dog næppe for Goos nogen- sinde blev Virkelighed, synes der alligevel at ligge i den Erkendelse, han tilføjer, af, at en Formel, der skarpt sonder mellem »afskrække«, »forbedre« og »uskadeliggøre«, i det praktiske Liv kun vil have et meget betinget og relativt Værd.

Goos's Forhold til den ny Tid i Strafferetten var da bestemt ved det Syn, som den højtbegavede og højtopleste Mand, hvis Udvikling laa en Menneskealder tilbage, maatte have, rummende hele det Frisind, der var tænkeligt uden radikale Omvæltninger. Tiden brød frem med Krav, der gik ud herover, og hvis Goos har ment, at det kun var en Bølge, et forbigaaende Fænomen, har han ikke haft Ret. Men det Punkt, hvor han som nævnt rejste sin principielle Modstand, vil til al Tid være Prøvestenen for, i hvilken Retning Udviklingen gaar, og overfor de Tilløb, der forekommer, til en Omstyrten af Skranker, der i Virkeligheden er et Værn for alle Borgere, kan man — med Goos — ikke være vagtsom nok. Her var det 19de Aarhundredes Liberalisme, af hvilken ogsaa Goos var udgaaet, en Hjørnesteen, som Samfundet i sin videre Udvikling ikke bør og forhaabentlig heller ikke kan bortrydde.

Det er ikke blot en ganske ualmindelig lang og frugtbar Arbejdsdag, der er sluttet ved Goos's Bortgang. Den Indsats, han ydede, har præget juridisk Tænkning gennem hened to Menneskealdere og vil sætte sine Spor langt ind i Fremtiden. En Maalestok for hans Betydning har man, naar Hagerup *) som et uovertruffet Treklover nævner: *Ørsted, Goos, Getz*.

*) F. Hagerup: C. Goos som Videnskabsmand. (Dette Tidsskrift 1915, S. 1.)